

Liisa Niinikangas, Rouva Tervapääsky

liisa.niinikangas@lighthouse.fi

Kari Niinikangas, Tervapääskyn Patron

kari.niinikangas@lighthouse.fi

30.9.2026

Muokattu ja 2026 ajantasaistettu artikkeli Pirkanmaan museoitien lehdestä Museokello 2023.

Tervapääsky, huvila ja puutarhakahvila – elävää perintöä vanhassa talossa

Tumma, kansallisromanttinen hirsirakennus hallitsee kirkonseudun maisemaa Valkeakosken Sääksmäellä. Talo on ns. Renvallin huvila, jonka alakerta ja puutarha avattiin yleisölle kesäisin 2002–2025 puutarhakahvila Tervapääskynä. Seuraavassa kerromme huvilan entisöinnistä, puutarhakahvilan arjen konkretiasta sekä kulttuuriperinnön vaalimisesta.

Mikä Renvallin huvila?

Ostimme 2001 Valkeakosken Sääksmäeltä ns. Tervahuvilaksi kutsutun ja viranomaisdokumenteissa omakotitalona esiintyvän huvilan, joka mainitaan Pirkanmaan kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten luetteloissa 1981 ja 1990 Renvallin huvilana. Se oli säilynyt ulkoa ja rakenteiltaan alkuperäisenä Renvallin suvussa 1990-luvulle. Nykyisen huvila on mainittu myös Valtioneuvoston viimeksi 2021 vahvistamassa valtakunnallisesti merkittävien kulttuurihistoriallisten rakennusten luettelossa. Sääksmäen kirkonseudun alueella ei ole oikeusvaikutteista kaavaa. Alueellisessa Huittulan kaavarungossa 1981 huvilan suojelumerkintä on sr. Tontin takaosassa on kiinteä muinaisjäännös sm.

Pohdimme ostopöydällä, pystyisimmekö säilyttämään huvilan ja toimimaan sen omistajina. Talon ulkomuotoa ei saa muuttaa voimassa olevien säännösten mukaan. Sisätilat voi uudistaa, kerrottiin. Usein suojelumääräykset koetaan rajoittavina, meille ne ovat kulttuuriperinnön vaalimista ja toimintaa ohjaavia. Interiöörin suojelu on Suomessa harvinaista, ja ostovaiheessa huvilan alakerran tilavaikutelma oli vuosikymmenten aikana tehtyjen muutosten jälkeen hämmäntävä: Sääksmäen kunta oli madaltanut alakerran katot asuttaessaan taloon evakoita 1940-luvulla. Myöhemminkin alakerran sisäkattoa oli madallettu lisää, paneloitu hirsiseiniä ja päällystetty lattiat muovimatoilla. Yläkerta oli säilynyt täysin alkuperäisenä, ja se sinetöi ostopäätöksen. Ystävien huomautukset ”nopeiden rautakauppa-arkkitehtien varomisesta” rauhoitti mieltä.

Renvallin huvila 1920-luvulla.

Aluksi ryhdyimme tutkimaan huvilan ja sen rakennuttajan historiaa lähdeteoksista ja Turun maakunta-arkiston aineistosta. Suullisten paikallistarinoiden ja paikallisten asiakirjojen keskenään erilaiset ”faktat” hämmensivät meitä.

Ilmeni, että huvilan ruotsinkielinen herrasväki oli tullut yli sata vuotta sitten 1900-luvun alussa ”muualta” ja asunut vain lyhyehköillä kesälomillaan Sääksmäellä. 2000-luvun alussa vielä eläneen rakennuttajan tyttären **Rea Renvallin** kerronnassa keskiöön nousi hänen isänsä, vanhaan sivistyssukuun kuulunut fil. tri **Thorsten Renvall** (1868–1927).

Thorsten Renvall oli kotoisin Turusta vanhasta sivistyssuvusta, filosofian tohtori, arkkipiispan poika, varhainen lintujen suojelija ja ornitologi, oppikoulun lehtori ja vuoden 1918 Petsamon retken johtaja. Suomenmielinen ruotsinkielinen, laajasti matkustellut, monipuolinen ja kiihkeä itsenäisyysmies Renvall rakennutti ilmeisesti ystävänsä Lars Sonckin suunnitteleman huvilan ”unelmiensa kesäsaduksi” keskeiseen muinaismaisemaan Valkeakosken Sääksmäelle.

Thorsten Renvall huvilansa lasiverannalla 1920-luvulla vaimonsa Anna Renvallin kanssa. Etualalla tunnistamaton (kuva kirjasta Tervapääskyn siivellä).

Omasta kesäkodista puutarhakahvila Tervapääsky

Talon oston jälkeen havaitsimme, että se kiinnosti myös ohikulkijoita. Idea huvilan avaamisesta muidenkin nähtäväksi kiteytyi keskusteluissamme. Entäpä, jos halukkailla olisi mahdollisuus katsoa ikivanhaa maisemaa ja kokea rakennus myös sisältäpäin? - Olimme asuneet Englannissa ja tutustuneet tapaan avata koti tai puutarha kesäisin muutamaksi viikoksi. Mekin päätimme kokeilla ja tehdä huvilan alakerrasta ja puutarhasta Puutarhakahvila Tervapääskyn, matalan kynnyksen kulttuurikeskuksen. Säilyttäisimme yläkerran huoneet yksityisinä. Oma kotimme, sen vanhat huonekalut ja pöytäliinat sekä kotitekoiset herkut olisivat tarjolla alakerrassa ja puutarhassa. Iltaisin järjestäisimme huvilan historiaan liittyvää kulttuuriohjelmaa. Kokeilisimme yhden kesän, miten idea toimii Sääksmäen kirkonseudulla, jossa ei silloin ollut yhtään yleisölle avointa kahvilaa. Ystävämme, kokenut keittiömestari **Liisa Lampu** neuvoi perustamisen askelmerkit ja liikeidean: Miksi, kenelle, mitä, miten, millä resursseilla?

Tervapääsky puutarhakahvilan idea perustui ajatukseen 1900-luvun alun herrasväen kesäisestä huvilaelämästä ja lyhyestä aukioloajasta. Tarjottavat valittiin tiukasti resurssien mukaan: porkkanakakku ja muita kakkuja, herkullinen suolainen piirakka/voileipä, Reilun kaupan kahvi, itse keitetty raparperimehu, jäätelö, ruusulimonadi. Tervapääskyssä tarjottiin aina pöytiin. Keskieurooppalaisen kahvilakulttuurin toi mukanaan ensimmäisten kesiemme korvaamaton apu, tarttolainen opiskelija **Iiris Gauk**.

Ennen avaamista:

- Oli lisättävä omistamamme yhtiön yhtiöjärjestykseen maininta ravitsemustoiminnan aloittamisesta ja kulttuuritilaisuuksien järjestämisestä. Patentti- ja rekisterihallitus hyväksyi muutoksen.
- Valkeakosken kaupungin terveystoimikunta oli saatava päätös ja lupa elintarvikehuoneiston käyttöönottoon.

Myytavien elintarvikkeiden käsittely on Suomessa tiukasti lakien säätelemä. Pienenkin toimijan on noudatettava määräyksiä. Opimme perehtymään viranomaisvalvontaan: omavalvontasuunnitelmiin, viranomaisten tarkastus- ja neuvontakäynteihin ja raportointiin OIVA-raporteissa, henkilökunnan hygieniapasseihin ja asiakkaiden mahdollisiin ruoka-aineallergioihin. Asiakkaat luottivat, että Tervapääskyssä noudatettiin viranomaisohjeita. Se todentui myös koronan eli Covid 19 -pandemian aikana.

8.6.2002 avasimme jännittyneinä puutarhakahvila Tervapääskyn. Se ja sen runo- ja musiikki-illat löysivät heti yleisönsä, ja suosio jatkui kesästä seuraavaan. Olimme jo etukäteen päättäneet, ettei Tervapääsky ota vastaan bussimatkailijoita, siellä ei järjestetä yksityistilaisuuksia eikä sitä vuokrata juhlatilaksi. Kahvila toimi normaalein liiketaloudellisin periaattein: sen oli tuotettava omat kulunsa. Myyntituotoilla katettiin työntekijöiden palkat sekä kahvilaan liittyneet ostot ja hankinnat. Me omistajat kannoimme riskin ja vastuun emmekä kohdistaneet omia palkkojamme Tervapääskyyn.

Henkilökunnan ytimen muodostivat perheemme, lapset ja lastenlapset. Kesien tiimissä lisäksi olennaisia olivat myös energiset lähiseutujen opiskelijat, jotka kouliintuvat työntekoon ja yksilölliseen asiakaspalveluun. Ajan kuluessa me kehityimme oikeiksi kesäkahvilan pitäjiksi, jotka odotimme keväisin Tervapääskyn aukeamispäivää ja heinäkuun lopulla sen sulkemista.

Niinikankaan perhe ja museopuutarhuri Anna Kamara Tervapääskyssä 2020-luvun alussa.

”Pietetillä entisöity pieni helmi”

Talon ennallistavassa korjauksessa edettiin usean vuoden ajan varovasti. Puutarhakahvila toimi kesäisin koko ajan, samoin perheen lomaelämä huvilassa. Sisätilojen entisöinti tulisi käsittämään vain talon alakerran ja sen lisäksi piha-alueen. Museovirasto oli myöntänyt meitä edeltävälle omistajalle rahoituksen ikkunoiden korjaukseen, ja tämä rahoitus siirtyi kaupanteon jälkeen meille. Korjauksen edellytyksenä oli perinteinen rakennustapa. Silloinen toteutettu ikkunoiden ja muutaman lahon hirren vaihto olikin meille varsinainen oppitunti perinteisen rakennustavan ymmärtämiseen.

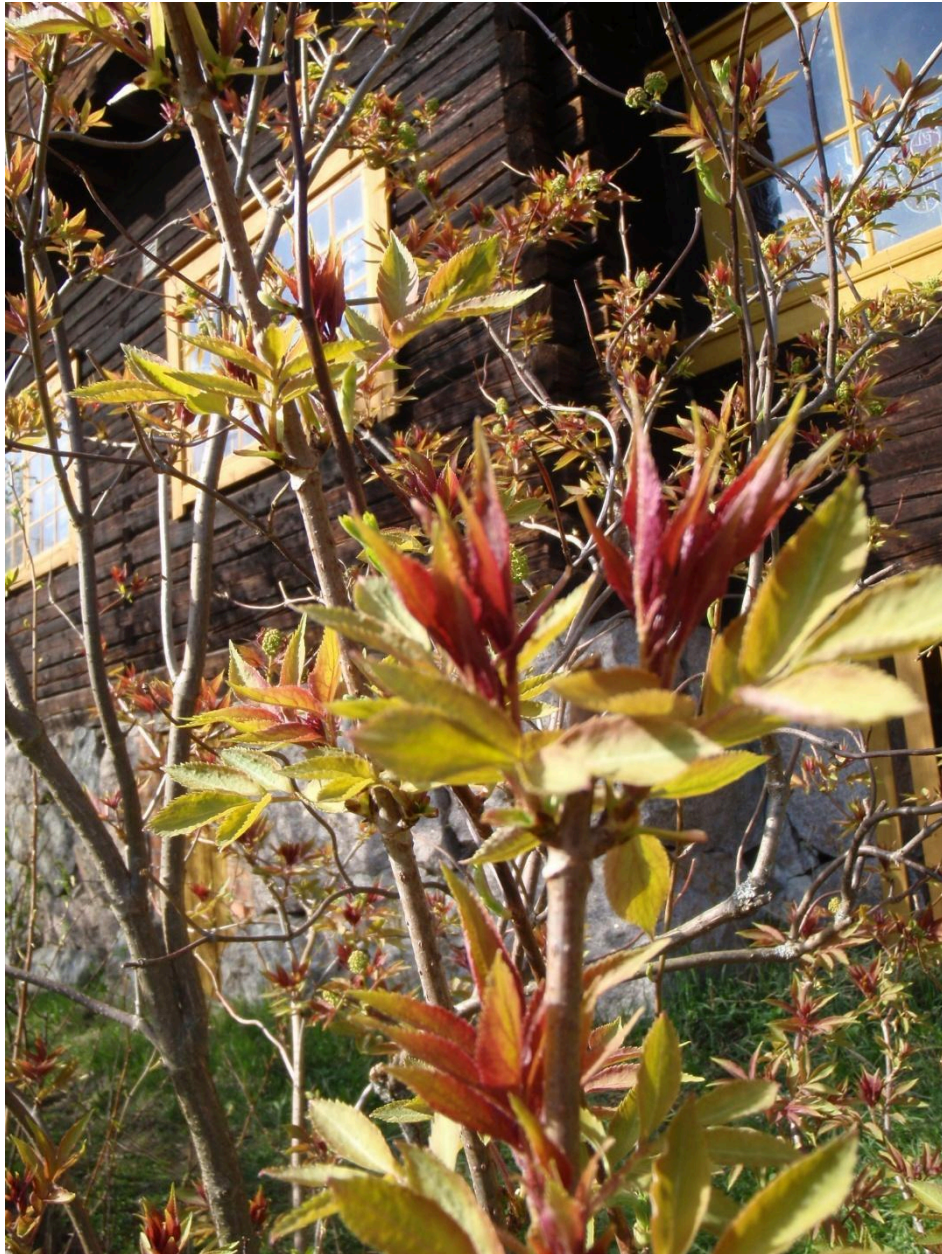
Alakerran entisöintiin valitsimme vuosien pohdinnan jälkeen puhdasoppisimman, professori **Panu Kailan** suositteleman etenemistavan. Onneksi tavoitimme tamperelaisen kokeneen arkkitehdin (**SAFA**) **Matti Klemolan** projektin johtajaksi. Alakerran sisätilat ennallistettiin ilman ulkopuolista rahoitusta talvella 2005/2006. Toteuttajana toimi rakennusrestauroinnin opettajasta yrittäjäksi siirtynyt **Aki Sulonen** opiskelijoineen. Alkuperäinen ainutlaatuisen harmoninen tunnelma tavoitettiin nyt alakerrassakin, kun kaikilta pinnoilta kuorittiin pois myöhemmin tehdyt lisäykset, ja katto nostettiin takaisin alkuperäiseen korkeuteensa. Kesäkahvilatoiminnasta aiheutuvat mahdolliset vesivahingot minimoitiin, ja kaikkialle vesipisteiden alle sijoitettiin kaukalot ja lattiakaivot. Eteisen komeroon rakennettiin tarpeellinen wc. Keittiö säilytti vanhan huvilakeittiön luonteensa kalusteineen. Aikaisemmassa remontissa suljettu keittiön ulko-ovi avattiin uudelleen. Näin mahdollistui myös sujuva tarjoilu takaovesta ulos puutarhaan.

Renvallin huvilan puutarhaa 2000-luvun alussa.

”Vanhaan taloon kuuluu vanha puutarha”

Ystävämme kysyi kuullessaan puutarhakahvilan avaamisideasta: ”Mutta missä on se puutarha?” – Vahva uskomme oli, että heinikosta ja villiintyneiden ruusujen seasta voi kaivaa esiin vanhojen valokuvien kuvaaman puutarhan. Vanhan puutarhan olemusta kunnioittavia ammattilaisia on Suomessa vain muutama, eikä heitä ole helppoa tavoittaa. Vuodesta 2013 alkaen museopuutarhuri Anna Kamara on kunnostautunut Tervapääskyssä. Puutarhan kasvien inventointi 2002/2003 oli hänen työnsä lähtökohta. Anna perehtyi myös Turussa Th.Renvallin arkiston puutarhaa ja kasveja koskevaan aineistoon sekä konkreettisesti kitki esiin ruohikosta ruusupensaat, monivuotiset perennat, vanhat kulttuuriseuralaiset ja maatiaiskasvit. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus MTT:n kasvigeeniohjelma antoi Tervapääskyn puutarhalle neljäntenä Suomessa historiallisen puutarhan arvon 2014, tunnuskasvina vanha kultaterttuselja. Tohtori h.c. Pentti Alanko oli jo 1980-luvulla havainnut pensaan ja ottanut sen genejä Helsingin yliopistoon Viikkiin KESKAS-tutkimukseen.

Kultaterttuselja.

Esiin raivattu puutarha tarvitsee jatkuvaa hoitoa. Anna Kamaran suunnittelema kolmivaiheinen viherkomposti toimii erinomaisesti ja säilyttää maaperän elävyyttä. Lisäämme oivallista kompostimultaa vuosittain, emmekä enää turvaudu ostomultaan.

”Tervapääskyssä paistaa sateellakin aurinko”

Kulttuuriperinnön kunnioitus ja sen vaaliminen kuuluu meille kaikille, omistajille ja myös asiakkaille. Renvallin huvilan oston myötä olemme sisäistäneet Suomen historian vaiheita, perinnerakentamista, vanhoja kasveja ja suomalaisen luonnonsuojelun historiaa. Pyrimme Tervapääskyn toiminnassa tavoittamaan sen kaipuun kesäsadun, josta Th. Renvallkin uneksui. Tämä elävä perintö läpäisee yhä kaiken toiminnan: Perheellemme Tervapääsky ilmeni lisäksi yhteisinä kevät- ja syystalkoina, kesäsunnuntaisina työvuoroina, runoiltojen ja kirjailijavierailujen

järjestämisenä, iltauinteina, pääskyjen pesinnän seuraamisena sekä jalkapallon peluuna ikaikaaisessa maisemassa. Ajatus – Tervapääsky on meille tärkeä – muuttui konkreettisiksi teoiksi, kerrostui huvilan historiaan, ja kohtaamisen ilon jaoimme yhdessä puutarhakahvilan asiakkaiden kanssa, nyt perheemme kesäelämän muistoissa.

Lue lisää:

Niinikangas, Liisa (toim.): Tervapääskyn siivellä – Thorsten Renvallin ja hänen huvilansa tarina. 2. uusittu p. Lighthouse Consulting, Jyväskylän yliopistopaino, Jyväskylä. 2014.

wikipedia.org/wiki/Thorsten_Renvall

Esa Lehikoinen, Risto Lemmetyinen, Timo Vuorisalo, Mia Rönkä: Suomen lintutiede 1828–1974. Faros-kustantamo, 2020.

Artikkeli on ilmestynyt aikaisemmin Pirkanmaan maakuntamuseon lehdessä Museokello 2023.